

Hur apan blev människa

Egennytan förklarar inte allt, menar Emil Uddhammar efter att ha läst Robert Foleys bok om människans ursprung.

Få teorier i modern tid har utövat ett så stort inflytande på det allmänna medvetandet som evolutionsläran. Den har påverkat vårt sätt att förstå fenomen långt utanför genetik och biologin. Den har också tillämpats som modell för gruppselektion och även för selektion mellan olika sätt att organisera samhällen. Efter händelserna i Östeuropa 1989-1991 tycks således marknadsekonomi ha ett selektivt företräde framför planekonomi.

Sociobiologi

Robert Foley
Vår för människan blev människa
En antropologisk studie av
människans tidiga evolution.
Öv: Rejta Dufva
Dualis, 1998

Som Robert Foley träffande beskriver det i sin nu på svenska utkomna bok om människans utveckling, *Vår för människan blev människa*, fungerar också den vetenskapliga teorin om människans utveckling som en spännande och meningsfull berättelse, precis som i de klassiska myterna och sagorna. Också i utvecklingsläran finns en hjälte som börjar i ett påvert och uppdykt hem (det vill säga som apa), kämpar mot motgångar (skogarna försvinner och den hjältemodiga hominiden måste kämpa på den brännheta savannen), upptäcker eller får en gåva som är nyckeln till framgång (detta kan vara allt från upprätt gångstil, verktyg, intelligens till språk) och sen segrar (blir en modern människa och erhåller civilisationens symboler).

Vad är en människa?

Foley tar i sin populärt hållna och välskrivna bok upp de mest centrala frågorna som har att göra just med gatan hur människan blev människa. Hur ser utvecklingsgången ut från den "gemensamma förfadern" till dagens människa? Vad är en människa? När blev vi människor? Foley ägnar också utrymme åt den intressanta frågan varför vi just skulle ha utvecklats i Afrika av alla platser.

Människans utveckling från den gemensamma förfadern eller urmodern för cirka 7 miljoner år sedan - inte för 15 miljoner år sedan som man ansåg på 1970-talet - till människorna och chimpanserna skildras med stor kunskap av Foley, som är biolog vid Universitetet i Cambridge.

Många apor på två ben

Man antar idag, att utvecklingen av de tidiga hominiderna eller förmänniskorna skedde i stor mångfald, och att ett ganska stort antal upprättgående arter utvecklades från trädlevande apor för ca 4,5 miljoner år sedan. För drygt 2 miljoner år sedan skulle enligt dessa teorier de första *homo*-arterna ha utvecklats, och särskiljande för vårt släkte blev den mycket stora hjärnvolymin i proportion till den övriga kroppen.

Ett forskningsproblem för människans evolutionsbiologi är varför det skett så många utdöenden. Man antar idag att det funnits ett antal olika hominider och *homo*-arter ganska långt fram i tiden, men bara *Homo sapiens* har överlevt tills idag. Att hominiderna utvecklades i Afrika är idag oomstritt. DNA analyser och fossila

fynd - senast utanför Johannesburg i Sydafrika där ett komplett skelett av en 3,2 miljoner år gammal hominid påträffades - ger vid handen att den mänskliga utvecklingen skedde på denna kontinent. Men varför just där?

Foley framhåller att antalet primatarer är och har varit mycket stort i Ekvatorialafrika. Det gäller för övrigt antalet fåglar, växter och andra däggdjur också. Den energi som tillförts biosfären vid ekvatorn har tillsammans med gynnsamma biotoper frambringat en exceptionell artrikedom. Östafrika har fungerat som ett slags evolutionens barnkammare.

Hur ser utvecklingsgången ut från vår "gemensamma förfader" till dagens människa? Vad är en människa?

Man menar också att utbredningen av savannerna bidrog till att utveckla primater med upprätt gång. Dels kunde de förflytta sig mellan träden snabbare, dels exponerades de sig mindre för den gassande solen. Vår mycket tunna behåring och för djurvärlden unika täthet av svettkörtlar kan också ha varit en anpassning till savannlivet. Det var ett effektivt system för att snabbt reglera kroppsvärmen.

Reproduktion, förlighet, förenkomsten av variation och av begränsade resurser är de fyra grundelementen i utvecklingsläran enligt Foley. De två sista grundelementen är gemensamma också för nationalekonomisk teori.

I evolutionsläran finns emellertid ett femte element, nämligen antagandet om egennytan som drivkraft för livsformers beteenden, oavsett om det rör sig om protozoer, orkidéer eller människor. Denna punkt brukar biologerna inte orda så mycket om, möjligen därför att det är där som utvecklingslärans eget normativa antagande ligger.

I detta finns en slående parallell till nationalekonomisk teori. I utvecklingsläran innebär egennytan överlevnad och reproduktion, i ekonomisk teori utgår man på ett liknande sätt ifrån att individerna är intresserade av att maximera sin egennytta i form av välfärd och vinst. Inom spelteori och teorier om rationella val finner vi samma två grundantaganden om variation och begränsade resurser, och dessutom antagandet om egennytta.

Savannens skräck. Ett tre miljoner år gammalt kranium inbäddat i berget i Sterkfontein-grottorna utanför Johannesburg. Forskare räknar med att skelettet i stort sett är intakt, vilket gör fyndet unikt.

Samtliga dessa teorier har kritiserats på just denna punkt. Kritiker har menat att de använder alltför snäva och schablonmässiga utgångspunkter. Det anses traditionellt berättigt med förenklade modeller i vetenskapliga teorier, eftersom det ger dem en starkare förklaringskraft. En viktig förut-sägning är dock att de visar sig överensstämma med verkliga förhållanden. Det är just där som flera av dessa teorier har sin akilleshäl.

Moral och heder

En konsekvens av kritiken har blivit, att man kompletterat dessa teorier. Man har insett att den historiska och sociala kontexten har betydelse, liksom individens förställningar om moral och heder. För den evolutionära teorin om människan och om den mänskliga moralens utveckling har tillkommit liknande kompletteringar. Man har understrukt, att hjälpsamhet och sympati också kan vara ett arv från våra mycket sociala förfäder, inte bara de testosteronstina hanarnas drift att äga, dominera och bekrija. Människan är inte bara

best, utan kan i sina ljusare stunder vara ganska änglalik.

Foley gör ett tappert försök att gå runt vår föreställning om människan som skapelsens krona. I det neutrala förklaringsparadigm som biologin eftersträvar att vara, kan denna typ av särställning för en specifik art med all rätt inte accepteras.

Det är emellertid lättare sagt än gjort. Hur skulle den ende matematikern konstruera en trovärdig tes med innebörd att alla räknas, också de felaktiga, är lika riktiga, givet matematikens tankemod? Sanningen är väl också den, att vi faktiskt i vissa väsentliga avseenden interner denna upphöjda position, genom att vara den enda kända livsformen med förmåga till självreflektion (och därmed etik), språk, symbolfunktion och avancerad teknik.

Foley för likväl ett mycket tankväckande resonemang om varför den intelligens vi har och den typ av socialt beteende som är typiskt för människan tenderade att gynnas av utvecklingens mekanismer. Detta bidrar starkt till att göra hans bok om människans utveckling mycket läsvärd.

EMIL UDDHAMMAR

Vargflock i fårakläder

Iden offentliga debatten är alla eniga om att man ska erkänna att man haft fel om motståndarens argument är övertygande. Men av någon anledning är kön med frivilliga bekännare extremt kort. Det är på ett intressant hyckleri.

A ena sidan ansluter sig alla till upplysningstraditionen. Argumentet och bevisföringen gäller, inte auktoriteter, känslor, makt eller intressen. Ett påståendes sanningsvärde har inget att göra med vem som framför det. Följaktligen är den upplyste debattören beredd att öppet revidera eller förkasta sina egna ståndpunkter. Å andra sidan ser man nästan aldrig röken av den här sortens självkritik.

Slutsatsen tycks vara given. Intressets och maktens vargar förklarar sig till sanningsökande lamm. Och de som talar mest högstämt om principer, godhet och sanning tror överraskande ofta på sin egen förklädna. De bråker som lamm när de sätter huggtänderna i motståndaren.

LORENTZ LYTTKENS

FINANSTIDNINGEN

Ingår i Modern Times Group

Vaxel: 08-506 245 00

Fax: 08-14 99 30

http://www.fti.se

Chefredaktör och ansvarig utgivare

Jon Åsberg

Postadress: Box 70347, 107 23 Stockholm

Beställningsadress: Kungsgatan 18, 4 tr

Redaktionen

E-post: redaktion@fti.se

Fax: 08-14 99 30

Redaktionsledning

Per Lundström (Redaktionschef) 08-506 245 00

Tobias Hammar (Inrikes/Utrikes) 5 28

Peter Gimble (Företag & Affärer) 5 68

Urban Ekelund (Börser & Placeringar) 5 35

Anna Güllers (Redigering) 5 11

Direktnummer redaktionen

Aniquist Martin 08-506 245 25

Amgren Jan 5 94

Bellfrige Sophie 5 22

Carlin Henrik 5 04

Carlqvist Knut (Kulturredaktör) 0498-49 72 50

Eklund Jörgen 08-506 245 47

Hammar Jan 5 37

Haskel Anders 5 56

Hugo Katarina 5 97

Jansson Johan (Bildredaktör) 5 48

Kjäll Anders 5 42

Lundstedt Mats 5 64

Olsson Anders 5 33

Persson Henrik

08-506 245 24

Pettersson Ola 5 15

Svenarstam Stefan 5 21

Tapper Gustaf 5 26

Wahlén Erik (Efter börsenredaktör) 5 43

Ådahl Martin (Utrikesredaktör) 5 29

Läsarservice dygnet runt

Beställning 08-506 245 60

Utvärdering tidning 08-506 245 62

Fax 08-506 245 62

E-post: pre@fti.se

Priser och abonnemang

Heldrift 2 996 kr (2 540 kr inkl moms)

Hävd 1 340 kr (1 420 kr inkl moms)

Kvartal 731 kr (776 kr inkl moms)

Postgiron 92 03 035, Bankgiron 5470 1016

Utgivare och administration

Frederik Rustbäck (VD)

Sveriges Finanspress AB

Anna

Telefon 08-506 245 80

Fax 08-506 245 81

E-post: annos@fti.se

E-post: broberg.linus@fti.se

Charpentier Anna Lena 5 85

Eriksson Daniel 5 87

Haggund Catharina 5 88

Körbe Maria 5 89

Norden Magnus 5 84

Skjoldberg Hanna 5 88

Ågren Inger (Traffic) 5 83

Hannarström David (Investor Relations) 5 82

Wernersson Joakim (Investor Relations) 5 91

Besvär och nya media

Per Erik Holmström 5 90

Webbida och textarkiv

Finanstidningen lagras elektroniskt och

finns tillgänglig dagligen på internet

adressen www.fti.se. Där finns arkiv

sedan 1 januari 1997. Arkivar

kan även beställas per telex

08-506 245 00 för 250 kronor

plus moms per artikel

Förbehåll mot elektronisk

lagring måste göras

av skribenten. Detta

medges normalt

inte. För beställning

material och

svaras ej.

5 83

5 05

5 82

5 91